

Бакаєв Д.І.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕЯКІ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ ДІЯННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ СПРЯМОВАННОСТІ

Кримінальне законодавство України виділяє в системі Особливої частини Кримінального кодексу розділ 1У «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи», до складу яких включаються: ст. 152 «Зґвалтування», ст. 153 «Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом», ст. 154 «Примушування до вступу в статевий зв'язок», ст. 155 «Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості», ст. 156 «Розбещення неповнолітніх». Всі ці злочини мають загальний родовий об'єкт: статеву свободу та статеву недоторканність особи. Серед цієї групи злочинів одними, можливо, зовнішньо не «дуже» небезпечними, але достатньо «шкідливими» є суспільно небезпечні діяння, пов'язані з примушуванням до вступу у статевий зв'язок. Небезпека таких дій полягає не тільки в тих матеріалізованих наслідках, які можуть наступити, а і в тому психологічному впливі на потерпілого, з метою саме примушування його к вступу в статевий зв'язок. Ще однією особливістю цих суспільно небезпечних діянь є те, що за багатьма своїми показниками такі діяння мають суттєві схожості в своєму закріпленні в багатьох державах. Необхідність звернення до порівняльного правознавства (правової компаративістика) виглядає дуже корисним тому, що вивчає правові системи різних держав шляхом зіставлення однойменних державних і правових інститутів, їх основних принципів і категорій.

При цьому, будь-яке порівняльно-правове дослідження повинне ґрунтуватися на використанні встановлених основ методології такого дослідження. Потрібно враховувати, що при проведенні таких досліджень останнім часом допускають певні неточності, які пов'язані, наприклад, з механічним запозиченням положень міжнародного та зарубіжного законодавства, оцінюванням того чи іншого рішення закордонного законодавця на основі лише вивчення

окремих норм або навіть статей зарубіжних кримінальних кодексів – без урахування того, що суспільні відносини в іншій державі можуть характеризуватися іншим змістом або регулюються не одною нормою, а системою норм. Також можуть існувати особливості тлумачення відповідних норм судовою практикою, яка, в свою чергу, додатково наповнює ці норми іншим змістом та ін., що теж потрібно враховувати при проведенні таких досліджень.

Традиційно, при проведенні порівняльно-правових досліджень, звертаються до законодавства розвинутих країн. Але з урахуванням низки суттєвих причин необхідно звертатися і до досвіду країн, які сьогодні, як і Україна, знаходяться на етапі реформування (Батлер У.Е. Місце пострадянських правових систем на правовій карті світу: Відкрита лекція / Пер. з англ. К.О. Черниченка. За ред. О.В. Кресіна. – Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавництво «Логос», 2009. – 20 с.). Але почнемо з вітчизняного кримінального права, зокрема, з визначення того, що практично усі такі держави визнають такі суспільно небезпечні діяння злочином, виключення складає кримінальне законодавство Естонії.

Стаття 154 КК України передбачає відповідальність за примушення до статевого зв'язку проти волі потерпілого з використанням такого засобу примусу, як матеріальна або службова залежність від винного постраждалих жінки або чоловіка.

За ст. 154 КК дії кваліфікуються лише в тих випадках, коли:

а) потерпілий був у матеріальній чи службовій залежності від винного і

б) винний використовував, намагався використати матеріальну або службову залежність потерпілого для того, щоб примусити його до статевого зв'язку. Так визначено у диспозиції не тільки України, а й, наприклад, Узбекистану. В інших країнах перехідного періоду до вказаних ознак ще додається: шантаж; загроза знищення, пошкодження або вилучення майна.

Основними ознаками злочину, передбаченого ст. 154 КК, є намір і засіб його скоєння: намір – змусити жінку або чоловіка до статевого зв'язку, засіб – використання їх матеріальної або службової залежності (погрози позбавити житла, грошової допомоги, продуктів, звільнити з роботи, виключити з черги на житло, позбавити премії, перешкоджання підвищенню по службі і т. д.

Вирішальним в цьому злочині є не суб'єкт, від якого потерпілий був матеріально або по службі залежним, а використання винним саме залежності потерпілого від нього. Якщо винний домагався згоди потерпілої чи потерпілого на статевий зв'язок або змушував їх до цього, застосовуючи для досягнення своєї мети якісь інші засоби, а не залежність постраждалих, то такі дії ст. 154 КК не охоплюються.

За ст. 154 КК кваліфікуються дії винного лише за умови доведення, що потерпіла особа була під впливом факторів її матеріальної або службової залежності від винного.

Не утворює складу даного злочину пропозиція залежній особі здійснити статевий акт, якщо жінку або чоловіка примушують до цього або коли їм щось обіцяють за це, але не загрожують.

Потрібно підкреслити, що відповідальність за примушування до вступу в статевий зв'язок за статтею 154 КК настає і в разі вчинення таких дій відносно чоловіка.

Частина 2 ст. 154 КК передбачає відповідальність за примус чоловіка або жінки до вступу в статевий зв'язок, поєднане з шантажем або загрозою знищення їхнього майна або майна їхніх близьких родичів. Ці ознаки практично співпадають у законодавстві всіх пострадянських країн. Так, наприклад, ч. 2 ст. 170 КК Білорусі також передбачає відповідальність за вчинення таких діянь відносно неповнолітньої(неповнолітнього).

Відповідальність за діяння, передбачене ст. 154 КК України, настає з шістнадцяти років.